UNIVERSAL LIBRARY

OU_224694

UNIVERSAL LIBRARY

ہو

MUHĀVARĀT-I-FĀRSĪ

محاورات فارسی

مع ترجمۂ ہندی

مصنفہ

جناب ریورنڈ ایڈورڈ سیل صاحب

منتظم مدرسۂ ہارس و فلو آف یونیورسٹی

برای افادۂ متعلمان مدرسۂ مزبور و دیگر طلبہ بار دوم

در مطبع نظام المطابع مدراس مطبوع گردید

ماہ اگست سنہ ۱۸۷۹ عیسویہ

٨٦٦٧
CHECKED. 1951

بسم الله الرحمن الرحیم

محاورات متعلقہ خانہ

از پله خانه بالا برو -
او بر سکوی در خانه شما می نشیند
در خانه شما چند اطاق است -
کسی در خانه دق الباب میکند (یا کلوب
بر در می زند -
قلیان دستی را چاق کن و از برای آن مهمان ببر
قلیان دستی شکسته است لیکن قلیان فرشی
کوک است اگر خواهید به برم -
به مهمان بگوئید معذور بدارد که قدری دستم
گیر است خدمت می رسم -
امشب آن شخص وعده من گرفته است و من

سیڑھی پر سے اوپر جا -
وہ تمھارے گھر کے چبوترے پر بیٹھتا ہی
تمھارے گھر مین کتنے کوٹھری ہین -
کوئی شخص تمھارے گھر کا دروازہ ٹھونکتا
ہی یا دروازے کا حلقہ مارتا ہی -
سلفہ بھر کر اس مہمان کے پاس لیجا -
کلی کا حقہ پھوٹ گیا ہی لیکن فرشی حقہ صاف
ہی اگر تمھاری مرضی ہو تو لیجاتا ہون -
مہمان کو بولو کہ معاف کرو میرے ہاتھ مین تھوڑا
کام ہی مین آتا ہون -
وہ آج کی رات مجھے دعوت دیا ہی اور مین

بمهمانی او خواهم رفت -
من بدیدن فلان شخص رفته بودم آن باز
دید من آمد -
من بآن صاحب سر قفلی داده ام لیکن صاحب
خانه راضی نمی شود ازین جهت سر قفلی مرا
پس بدهید -

در توی خانهٔ شما چند قسم عمارت است
دو عرسی - دو گوشواری - یک هشت دری
و یک عمارت آینه کاری - و چار زیر زمینی
یک بالاخانه - دو مهتابی - دو پیش بام
در خانهٔ پادشاه است -

حساب ناظر من را بکشید
و دران باغ آش پزخانه و طویله و مبرز (یا
بیت الخلا) و صندوق خانه است -
سماور را آتش بکن و قدری از چای کشمه
در توی قوری نقره بریز -
به آقا عرض بکنید که دهن شیر سماور شکسته است

اسکی دعوت کو جاؤنگا -
مین فلانے شخص کی ملاقات کو گیا تھا وہ
میری باز دید کیا -
مین انکو گھر خالی کر کرا پنے کو دینے کے لئے
کچھ پیسا دیا ہون لیکن صاحب خانہ راضی
نہین ہوتا ہی اسلئے گھر خالی کرنے دیا سو
پیسہ مجھے واپس کرو -
تمھارے گھر مین کتنے قسم کے کوٹھریان ہین
دو کوٹھری آئینے کے دروازے کی اور دو
خلوت کی کوٹھری اور آٹھ دروازے کی کوٹھری
اور ایک کوٹھری آئینے سے بنی ہوئی اور
چار تہ خانے ایک بالاخانہ دو نیچے کے اسارے
دو اوپر کے اسارے ہمارے بادشہ کے گھر مین ہی
سنگور سے حساب لیو -
اس باغ مین باورچی خانہ اور طویلہ اور پائخانہ
اور صندوق خانہ ہی -
کتلی کو گرم کرو اور تھوڑی چینی چاء وہری
چادان مین ڈال -
تمھارے صاحب کو بولو کہ ملتی سو منہہ کتلی کا ٹوٹ گیا ہی

٨٦٦٧

بسم اللہ الرحمن الرحیم

محاوراتِ متعلقہ خانہ

از پلۂ خانہ بالا برو۔

او بر سکوی درخانۂ شما می نشیند

درخانۂ شما چند اطاق است۔

کسی درِخانہ دق الباب میکند (یا الکوب

بر در می زند۔

قلیانِ دستی را چاق بکن و از برای آن مہمان ببر

قلیانِ دستی شکستہ است لیکن قلیانِ فرشی

کوک است اگر خواہید بہ برم۔

بہ مہمان بگوئید معذور بدارد کہ قدری دستم

گیر است خدمت می رسم۔

امشب آن شخص وعدۂ من گرفتہ است و منا

سیڑھی پر سے اوپر جا۔

وہ تمھارے گھر کے چبوترے پر بیٹھتا ہی

تمھارے گھر مین کتنے کوٹھری ہین۔

کوئی شخص تمھارے گھر کا دروازہ ٹھونکتا

ہی یا دروازے کا حلقہ مارتا ہی۔

سُلفہ بھر کر اس مہمان کے پاس لیجا۔

کلی کا حقہ پھوٹ گیا ہی لیکن فرشی حقہ صاف

ہی اگر تمھاری مرضی ہو تو لیجاتا ہون۔

مہمان کو بولو کہ معاف کرو میرے ہاتھ مین تھوڑا

کام ہی مین آتا ہون۔

وہ آج کی رات مجھے دعوت دیا ہی اور مین

بمهمانی او خواهم رفت -
من بدیدن فلان شخص رفته بودم آن باز
دید من آمد -
من بآن صاحب سرقفلی داده ام لیکن صاحب
خانه راضی نمی شود ازین جهت سرقفلی مرا
پس بدهید -

در توی خانهٔ شما چند قسم عمارت است
دو عرسی - دو گوشواری - یک هشت دری
ویک عمارت آیینه کاری - وچار زیرزمینی
یک بالاخانه - دو ماهتابی - دو پیش بام
در خانهٔ پادشاه است -

حساب ناظر من را بکشید
دران باغ آشپزخانه وطویله ومبرز (یا
بیت الخلا) وصندوق خانه است -
سماور را آتش بکن وقدری از چای لمسه
در توی قوری نقره بریز -
به آقا عرض بکنید که دهن شیر سماور شکسته است

اسکی دعوت کو جاؤنگا -
مین فلانے شخص کی ملاقات کو گیا تھا وہ
میری باز دید کیا -
مین انکو گھر خالی کر کر اپنے کو دینے کے لئے
کچھ پیسا دیا ہون لیکن صاحب خانہ راضی
نہین ہوتا ہی اسلئے گھر خالی کرنے دیا سو
پیسہ مجھے واپس کرو -
تمھارے گھر مین کتنے قسم کے کوٹھریان ہین
دو کوٹھری آئینے کے دروازے کی اور دو
خلوت کی کوٹھری اور آٹھ دروازیکی کوٹھری
اور ایک کوٹھری آئینے سے بنی ہوی اور
چار تہ خانے ایک بالاخانہ دو نیچے کے اُسارے
دو اوپر کے اسارے ہمارے بادشہ کے گھر مین ہین
ستلور سے حساب لیو -
اس باغ مین باورچی خانہ اور طویلہ اور پاخانہ
اور صندوق خانہ ہی -
کتلی کو گرم کرا اور تھوڑی چینی چاء پہری
چادان مین ڈال -
تمھارے صاحب کو بولو کہ ملسو منہہ کتلی کا ٹوٹ گیا ہی

آن دستِ پیالهٔ نلبکین بیار -
آن قاشق های چای خوری را ببر
در استیکان بلور سکنجبین بریز
امروز من فلان جا چند قاشق شمشاد دیده ام
به پیش خدمتِ من حکم بده بگو که قلیان بیارد
با شپز من بگوئید که امروز غذا اتفاق بکن -
در بشقابِ او هیچ نیست یک بشقاب
پلاو از برای او ببر -
آن فنجان مودار شده است -
چند قاشق معاش خوری بیار -
آنها فنجانِ نلبکین چای خوری دارند
امروز از برای شراب خوردن نقلِ خوبی ندارم
یک بغلی عرقِ مهلّ حیات بیار -
قوری شما برنج است یا نقره -
این چیزها را توی صنعت بگذار -
آن بیمار بستری است و این بیمار از توی رختخواب
نمی تواند پا شد -
یک چفتی بدر بزن -
خشت مال را یا خشت زن را بطلبید که یکقدر

وہ سمتھ پیالہ اور اسکے نیچے کی رکابی کا لا -
چا پینے کے چمچے لیجا -
بلوری گلاس مین سکنجبین ڈال -
آج کہین تھوڑے لکڑے کے چمچے دیکھا ہون
میرے تبلر کو حقہ لاؤ بول -
میرے باورچی کو بولو کہ آج غذا پکا -
اسکی رکابی خالی ہی ایک رکابی بگارا
پلاؤ اسکے واسطے لیجا -
وہ چھوٹا پیالہ بال کھایا ہی -
کھانا کھانے کے تھوڑے چمچے لا -
وے چا کے پیالے نیچے کی رکابی سمیت رکھتے ہین
آج شراب کے ساتھ کچھ اچھی گزک نہین رکھتا ہون
ایک شیشہ بہت نشہ والی شراب کا لا -
تمہارا چادان پیتل کا ہی یا روپے کا -
ان چیزون کو توکرون مین رکھو -
وہ بیمار بچھونے پر پڑا ہی اور یہہ بیمار نیند سے
نہین اٹھہ سکتا ہی -
ایک سنکل دروازے پر لگا -
اس اینٹ بنانیوالے کو بلاؤ کہ تھوڑے

خشت بالد -

اینٹ بناوے -

بفلان آجور پزه حکم بدهید که خشت ها را آجور بپزد -

فلانے اینٹ جلانیوالے کو حکم کرو کہ کچے اینٹون کو جلاوے -

معمار را بگوئید که این اطاق را آجور نما بکن یعنے گچ بران نباید مالید -

میستری کو بولو کہ یہہ کوٹھری اینٹ نظر آئی سرکیا بنا یعنے گچی مت کر -

این آواره از وطن خود ها در کومه میمانند

یہہ لوگ جو اپنے وطن سے آوارہ ہوے ہین جھونپری مین رہتے ہین -

چنین اتفاق افتاد که یک لولهٔ بادی آمد و کپر خانها را برداشت -

ایسا اتفاق ہوا کہ ایک گردباد آیا اور پھوس کے چھپرون کو اڑا لے گیا

این دیوار که زیر ناودان (یا ناسور) خانهٔ ماست خیسیده است -

یہہ دیوار جو تمھارے گھر کے پرنالے کے نیچے ہی تر ہوگئی ہی -

در دل من تشویش تپیدن آن دیوار است

میرے دل مین اس دیوار کے گرنے کا اندیشہ ہی

این خانه مثل قفس است هوا خیلی فساد میکند چند قاب پلاو بیار -

یہہ گھر پنجرے کے سرکا ہی ہوا برابر نہین آتی یا گرم ہی مخمور تر سے قاب پلاؤ کے لا -

خانهٔ آقای من خوب چیده و واچیده است

ہمارے صاحب کا گھر خوب آراستہ ہی

آن لسیر است و این یتیم است -

وہ مان موی ہی اور یہہ باپ موا ہی -

ببینید که در خانهٔ نایب داروغه هم قاپوچی است چقدر ولایت شلوق شده است -

دیکھو ملک کتنا خراب ہوا ہی کہ نایب داروغہ کے گھر مین بھی دربان ہی -

رویهٔ ناز بالش من یک گولی سوخته است -

میرے تکئے کا غلاف ایک گولی کے سوراخ کے مقدار جل گیا ہی

دست گلی که از برای ما آورده بود پسر من آنرا بخشش کرده است۔

ہمارے لئے لاے سو پھول کے طرّہ کو میرا لڑکا بخش دیا ہی۔

اگر کسی را عقرب بزند فوراً یک خرک آتش بالای آن بگذار تا زہر آنرا بسوزد۔

اگر کسی کو بچھو کاٹے تو فوراً ایک انگار کا ڈلا اُسپر رکھ تا اسکے زہر کو جلا دیوے۔

این منقل را پر از زغال کرده بیار۔

اِس انگار کی انگیٹی کو کوئلے سے بھر کر لا۔

از جهت اسپ دیگر من یک کپر بساز۔

میرے دوسرے گھوڑے کے لئے ایک چھپرہ بنا۔

محاصران شہر ارک حاکم اول گرفتند۔

شہر کے محاصرین پہلے اس برج کو لے لئے جو قلعے مین محفوظ جاے ہی۔

شما چه وقت شام میخورید۔

تم رات کا کھانا کب کھاتے ہو۔

آن دست فرشی کہنہ را ببینید اگر پارہ شده است وصلہ بزنید۔

اُس پرانے فرش کے ستھ کو دیکھو اگر پھٹ گیا ہی تو پیوند لگاؤ۔

در خانهٔ آن آقا بادبزن فرنگی است۔

اس صاحب کے گھر مین انگریزی پنکھا ہی۔

امروز من چند استکان بلور شربت نوشیده ام۔

آج مین تھوڑے سے بلوری گلاس شربت پیا۔

یک سدی بیار تا بالاے بام بروم۔

ایک سیڑھی لا تا چھاتی پر جاؤن۔

این سدی که شما ساخته اید چند پلہ میخورد

یہ سیڑھی جو تم بناے ہو کتنے سیڑھیان ہین۔

زیر آب چاہ منبع را بکشید کہ آب گندہ است

حوض کے نیچے کے سوراخ کو کھولو کہ پانی سڑ گیا ہی۔

آن لالہ را شمع زده روشن کن بیار کہ کاسہ لالہ ضرور نیست۔

اُس بتی دان مین موم بتی سلگا کر لا اگر اسپر وہاں پتے سو قندیل ضرور نہین۔

این خانہ سفیدکاری است -	یہہ گھر چونہ لگایا ہوا ہی -

محاورات متعلقۂ غذا

M. M.

قدرے مربای سیب و بستنی نارنج بیار	تھوڑا سیب کا مربا اور نارنگی کی جلی لا
حکم بدہ بہ نوکر من کہ بجہت من قدری لبہ بیار	میرے نوکر کو بولو کہ میرے واسطے دود کی جلی لاو
چلاؤ (یا چلو) گرم کن	بگارا پلاؤ پکا -
قدرے کوکو بیار -	تھوڑے تلے ہوے انڈے لا -
آن مسمّٰی مرغ را خوب درست بکن -	مرغ کا مسمن اچھا تیار کر -
قدری فسنجان بیار -	تھوڑا بینگن کا سالن لا -
چند تا تخم مرغ نیم رو بکن -	تھوڑے انڈوں کو نیم برشت کر -
قدری کباب سیخ بیار -	تھوڑا سیخ کا کباب لا -
قدری از آن گوشت بیات شدہ کباب کنجہ [illegible]	اس باسی گوشت سے تھوڑا بوٹی کا کباب بناؤ
قدری آش بیارید -	تھوڑی گنجی لاؤ -
قدری آب دوغ بیار -	تھوڑی چھاچ لا -
قدری ماست کیسہ افتادہ بیار -	تھوڑا چکنے کا دہی لا -
قدری کرہ بطلبید -	تھوڑا مسکہ لا -
قدری شیر ماست و کنگر ماست بیار -	تھوڑا دودھ دہی ملا ہوا اور میوہ جو اسکے تھوڑے سا کھانا بیز لا
قدری سر شیر بیار -	تھوڑی ملائی لا -
ماستی کہ دیشب بستہ اید بریدہ است -	تم جو کل کی رات دہی جمائے تھے پھوٹ گیا ہی
آنقدر مخور کہ شکمت بہ ترکد	اسقدر مت کہا کہ تیرا پیٹ پھٹ جاوے

آن کره بر میدهد-
امروز احوالم قدری مختلف است وقت
نهار بجهت من یک قدری آب گوشت بیا
به پیش خدمت من بگو که ریزهای طعام را
برچین-
یک سر قلیان از آن تنباکوی عطری
چاق کن بیاور-
اینقدر حلوا مخور می ترکی-
آن ماهی بجهت چاشت من بر تابه سرخ بکن
چند سینی بیار-
دیروز من در خانه آن شخص رفتم دیدم
که نان بی قاتق میخورد دل من بحال او سوخت
این قلندر خیلی تریاک میخورد-
از پیش آن قناد یکقدری ترشی موسیر یا
یک چند بغلی ترشی جاشیر بیار-
در انبار این نانوا چند تا پوی گندم است
من گاهی نان فطیر نخورده ام-
از گرمی آفتاب گوشت همه له شده است
الک بیار و این آرد را الک بکن چرا که نوکر

وہ مسکہ بد بو ہی-
آج میرا مزاج بدلا ہی تین پہر کے ناشتے کو
میرے لئے تھوڑا شوربا لا-
میرے میتی کو کہہ کہ کھانے کے دانے
اٹھاوے-
ایک چلم بنگالی گڑاکو بھر اور لا
اتنا بگارا پلاؤ مت کھا کہ تو پھٹ جاویگا
اس مچھلی کو واسطے میرے صبح کے کھانیکے توے پر گرم کر
تھوڑے سے خوان لا-
کل کے روز میں اسکے گھر کو گیا اور دیکھا
کہ فقط روکھی روٹی کھاتا ہی میں اسکے حال پر ترس کھایا
یہہ فقیر بہت افیون کھاتا ہی-
اُس حلوائی کے پاس سے تھوڑا پیاز کا اچار یا
یا ایک شیشہ جاشیر کے اچار کا لا-
اس نان بائی کے انبار میں کتنے بورے گیہوں کے ہیں
میں کبھی بے خمیری روٹی نہیں کھایا ہوں
آفتاب کی گرمی سے تمام گوشت بوسیدہ ہو گیا ہی
باریک چھلنی لا اور اس آٹے کو چھلنی کر کیونکہ میرا نوکر

من فقط غربالی کرد و آرد درشت است -	فقط موٹی چھلنی کیا اور آٹا موٹا ہی -
شما سیر بسیار میخورید -	تم لہسن بہت کھاتے ہو -
پرہیز این دوا چه چیز است -	اِس دوا کا پرہیز کیا ہی -
یخ و سکنجبین رفع عطش میکند	یخ اور سکنجبین پیاس کو بجھاتے ہین
کلوکِ ترشی را بیار -	اچار کا مرتبان لا -
قدری مربای بالنک بیار -	تھوڑا مربا نارنگی کا لا -
حکیم باشی وقتیکه پادشاه طعام میخورد حاضر است -	بڑا طبیب پادشاہ کھانا کھاتے سو وقت حاضر ہی -
وقتی که ما در خانهٔ میر پنج به مهمانی رفته بودیم بعد از غذا خوردن بستنی بسیار خوبی آوردند	ہم جنرل کے گھر مین دعوت کو گئے سو وقت کھانا کھائے بعد وہ بہت اچھی برف کی مٹھائی لائے
پاچه گوسفند خیلی لذیذ است -	ران بکرے کی بہت مزہ دار ہی -
شما قلیان میکشید یا نه -	تم حقہ پیتے ہین یا نہین -
نه خیر - قلیان کش نیستم مگر چپق (یا سبیل) می کشم	نہین - مین حقہ نہین پیتا ہون مگر چونگالی پیتا ہون -

محاورات متعلقه لباس

سوزنِ سنجق نه سوزنِ خیاطی از برای من بیار	میرے لئے الفناتی لا نہ سوئی -
آن زن چارقد خیلی خوبی دارد ولیکن او زیر گلوش سوزن نزده است -	وہ عورت گھتری کیا ہوا رومال بہت عمدہ سر پر اوڑھی ہی لیکن رومال کے دونون انیونکو جو گلے کے نیچے رہتے ہین الفناتی نہین لگائی

این کرباس خیلی کلفت است -
آن پارچه را از پنبهٔ شکری ساخته اند
خواب این ماهوت نه رفته است -
خیاط را بگو که بر قبای من قیطون بدوز
آن آقا سر حمام نشسته است و رخت خود را بر میکند
من یک زوج دستکش خریده ام -
پیش آن اُرسی دوزان کفش اُرسی پاشنه نخوابیده ببر -
من دیروز می خواستم بیرون بردم چکمه پا کرده بودم -
اگر کسی کفش سرپائی پا بکند جراب نیز پا باید کرد -
این کرک گوسفند های کشمیری از برای شال بافتن بسیار خوب است
آن زن عَلنگو دست کرده بود -
آن سرباز تسمهٔ تفنگ خود را کل کیوز د
من لباس خود را عوض میکنم
شما عمامهٔ تان را چند زرعه می بندید عمامهٔ من یک طاقه است -

یہہ تات بہت موٹا ہی -
وہ کپڑا پیلے رنگ کے روئی سے بناے ہیں
روان اس بنات کی نہین گئی ہی -
درزی کو بول کہ میرے قبا پر ریشمی ڈوری سیوے
وہ صاحب حمام مین ہی اور اپنا لباس پہنتا ہی
مین ایک جوڑی دستیان مول لیا ہون
اُس چمار کے پاس چڑھوان جوتہ لیجا -
مین کل باہر جانے کا ارادہ کیا اور گرگے تک کے موزے پہنا -
اگر کوئی تر چپاپلی کے جوتے کے سر کیا پہنے تو پاتیا بے بھی پہنا چاہئے -
یہہ چھوٹے بہتر بال کشمیری بکرون کے شال بننے کے واسطے بہت اچھے ہین -
وہ عورت ہاتھ مین بنگریان پہنی تھی -
وہ سپاہی اپنے بندوق کے ڈوالی پر لاتیی چونہ لگایا ہی
مین اپنے لباس کو بدلاتا ہون -
تم کتنے گز کی پگڑی باندھتے ہو میری پگڑی ایک تھان کی ہی -

آیا آن زنی کہ شما دیروز دیدہ بود دید ہیچ طلا ونقرہ در سر و بران بود -	وہ عورت جسکو تم کل کے روز دیکھے تھے کچھ زیور پہنی تھی -
تکمہ بزرگ است و مادگی کوچک است	گندی بری ہی اور خواجہ چھوٹا -
این مادگی این تکمہ را نمی خورد -	یہہ خواجہ اُس گندی کو بس نہین -
در فصل زمستان اکثر لباس ہا پورمک میزنند	ٹھنڈ کالے کے موسم مین اکثر کپڑونکو چتی مارتی ہی
کمرچین شما بسیار چین خوردہ است -	تمہاری کرتی مین بہت چین ہین -
در سر پاچہ زیر جامہ من کوکی بزنید -	اِزار کے نیچے کی پٹی مین ٹانکہ مارو -
آستین خود را تکمہ کن -	آستین کو گندی لگاؤ -
آیا در ولایت شما جوراب را بہ میل می چینند	کیا تمہارے ولایت مین پاتیابے سلائی سے بنتے ہین
بلی لیکن شال بانگشت می بافند	ہان - مگر شال انگلی سے بنتے ہین -
دیروز کہ من بہ مہمانی رفتم ارسی من لنکہ لنکہ شدہ است -	کل کے روز جو دعوت کو گیا تھا میرا جوتہ بدل کر بے جوڑ ہو گیا ہی -
یک زنی روبند زدہ بود -	ایک عورت برقعہ اوڑہی تھی -
این شال شوکولہ شال را برداشتہ میرود	یہہ شال دہونے والا شال کا گٹھا اٹھا کر لیجاتا ہی
من دو سہ دست لباس ہمراہ آوردہ ام	مین دو تین جوڑے کپڑے ساتھ لایا ہون
این اہل شال باف اکثر قبای کرباسی می پوشند	اکثر یہ شال بننے والے ٹاٹ کا قبا پہنتے ہین
ساعت من ناکوک است من کوک میکنم	میری گھڑیال بند ہی مین کیلی دیتا ہون -
درین فصل اگر کسی از شالہا غافل بشود بی می خورد -	اس موسم مین اگر کوی شالون سے غافل ہو تو کیڑا مارتا ہی یا کھاتا ہی -

پاشنہ کش ارسی را بیار کہ ارسی را پا کنم -	پاشنہ کش لاکہ جوتا پہنون -
ای باسماقچی ارسی مرا از پا بیرون بکن	ای جوتے اٹھانیوالے میرے پاؤن سے جوتہ نکال

محاورات متعلقہ باغ

M. M.

انگور عسکری ہستہ ندارد -	عسکری انگور بیج نہین رکھتا ہی -
باغ شما چند قصب است -	تمہارا باغ کتنے نوسینم یا کانی کا ہی -
در باغ من تخت گاہ نیست	میرے باغ مین چبوترہ نہین -
بہ باغبان حکم بدہ کہ باغ را آب بدہد -	مالی کو حکم کر کہ باغ کو پانی ڈالے -
ازین آب روان کہ توی باغ شما می آید	اس بہتے پانی سے جو تمہارے باغ کے اندر
چند حبہ مال شما است -	بہتا ہی کتنے حصے تمہارے ہین -
درین کندہ گل درخت کوچک بنشان	اس مٹی کے تئی مین چھوٹا جھاڑ پیڑ -
امسال درخت ہای باغ ما خیلی شکوفہ کردہ اند	اس سن ہمارے باغ کے جھاڑونکو پھول خوب آئے ہیز
یک بر جست ازان درخت بزن -	ایک پیڑنے کی شاخ اس جھاڑ سے کاٹو -
ہمہ درخت ہا را پر تال بکن -	تمام جھاڑونکو چھانٹی کرو -
میوۂ آن درخت بسیار دلبش است	اس جھاڑ کا پھل بہت پھیکا ہی -
حاصلی کہ درین باغ من است بزودی	جو کچھ اس باغ مین ہی جلدی توڑ لو گرنہ
بچینید اگرنہ از دست ما بیرون رود	ہمارے علاقے سے جاتا رہیگا -
چند جور گل در باغ شما است -	کتنے قسم کے پھول تمہارے باغ مین ہین
شما بادنجان میخورید -	تم بیگن کھاتے ہو -
چوب بادام پر است -	بادام کی لکڑی گھٹ ہی -

در سر کوچهٔ باغ ما سه تل رشت ریزی و دو
مغاک خاکستر ریزی واقع است
چوب آن درخت بسیار صلب است و این
خیلی تردست -
چند طبق کش هستند که مستمری میوهٔ آن باغ
را برای فروش می برند -
یک ترهٔ ازین درخت بکن بیار -
به باغبان بگوئید که آن تلوارهٔ رز را پتال کن
چند خوشهٔ انگور عسکری بچین بیار من چند
تلنکهٔ ازان خوشه کنده خوردم خیلی شیرین بود
در باغ من چند چال مورچه است دفع آن
نمی شود -
چند تغار کاشی بخر بیار -
اقسام درخت گردو در باغ ماست لیکن
یک درختی است که همه گردوش پوک اند -
میوهٔ درخت ما هنوز چغله است -
به کاکا سیاه من بگوئید که ببین در بازار
شفتالو گیر می آید -
هر چند خیال میکنم امروز هیچ میل به میوه ندارم

ہمارے باغ کی گلی مین تین تل کچرا ڈالنے
کے اور دو گڑھے راکھ ڈالنے کے ہین -
اس جھاڑ کی لکڑی بہت سخت ہی اور اسکی
بہت نازک -
چند میوہ فروش ہمیشہ اُس باغ کے میوے
بیچنے کو لیجاتے ہین -
ایک چھڑی یا باریک ڈالی اس جھاڑ سے نکال لا
مالی کو بولو کہ منڈھے پر کی انگور کی بیل کو چھانٹی کرو
انگور عسکری کے چند خوشے توڑ کر لا مین تھوڑے سے
ڈالیان اُس خوشے سے نکال کر کھایا بہت میٹھے
میرے باغ مین تھوڑے چیونٹیون کے
ہُد ہین کہ دفع نہین ہو سکتے -
چند چینی گلدان خرید کر لا -
ہمارے باغ مین اخروٹ کے جھاڑ اقسام
کے ہین مگر ایک جھاڑ کے اخروٹ تمام بے مغز ہین
ہمارے جھاڑ کا میوہ ہنوز کچا ہی -
میرے غلام سے پوچھو کہ بازار مین شفتالو
ملتے ہین -
بالکل آج میوے کی کچھ خواہش نہین رکھتا ہون

لیکن اگر خربزه یا هندوانه یا آلو زرد یا آلو بالو یا هلو یا آلو کیلاس باشد قدری میخورم۔

این تخت کاه باغ را آب پاشی بکن لیکن ترشح به گلها مکن۔

میان این درخت گردو و انگور یک تیر رس تفنگ هست یا نه۔

بباغبان بگوئید یکقدری چغندر یا قدری شلغم بیار۔

اطبا نوشته اند که هرکس که باقله میخورد خرف می شود۔

یک کودی بکنید۔

چند تخم خیار که زده این کود (یا زور) میخواهد یا نه۔

بجهت زور زمین تپاله گاب یا پئین اسپ یا پشکل گوسفند یا فضله کبوتر از این همه کدام بهتر است۔

من کمبیزه دوست نمیدارم۔

به آبخوره این درخت آب بده۔

زیر گرزه درخت انار را آب پاشی کن۔

لیکن اگر خربزہ یا تربزہ یا زرد آلو یا آلو بالو یا ہلو یا سفید آلو ہو تو تھوڑا کھاؤنگا۔

باغ کے منڈہے پر پانی چھڑکو لیکن پھولون پر چھڑکاؤ مت کر۔

اس اخروٹ کے جھاڑ اور انگور کے درمیان مین فاصلہ بندوق کے تپہ کا ہی کیا۔

مالی کو بولو کہ تھوڑے چقندر یا شلغم لا۔

اطبا لکھے ہین جو شخص کہ بلر کھاتا ہی احمق ہوتا ہی۔

ایک گڑہا کھودو۔

تھوڑے ککڑی کے بیج جو پڑے ہوے اسکو پید ضرور ہی یا نہین۔

زمین کو پید دینے کے لئے گوبر اور لید اور مینگنی اور پخال مین کیا بہتر ہی۔

مین کچا میوہ پسند نہین کرتا ہون۔

اس جھاڑ کے نالے مین پانی ڈال۔

انار کے جھاڑ کے سایہ تلے پانی چھڑکو۔

ریشهٔ این درخت وکنده اش مضبوط است	جڑ اور پیڑ اس جھاڑ کی مضبوط ہی -

محاورات متعلقہ کشت و زراعت

برعیت های من حکم بده که زمین را شمر بزنه بکنند - (یا جوغ بکنند)	رعیتونکو حکم کر کہ زمین کو ناگرین -
آن دو کاو پلنگی در جوغ به بندید -	اُن دو بیل کو جو چیتے کا رنگ رکھتے ہین جوئے مین باندھو
آن تخمی که است دران چار حبه پاشید	ان بیجون مین چار حصے چھینکو -
این زمین بسیار کم محصول خیز دارد	یہہ زمین بہت کم حاصل رکھتی ہی -
درو کرها را بطلبید تا آن زمین را درو کنند -	کتاو کرنے والون کو بلاؤ تاکہ اس زمین کو کتاو کرین -
گندم ما کلو خوشه است	ہمارے گیہون پک گئے ہین -
با فه بردار را بگوئید که بافها را بردارد و بیک جا خرمن کند -	پولے اُٹھانے والون کو کہو کہ پولون کو اٹھا کر ایک جاے جمع کرین -
گندم را کرکین بکنید و بعد ازان و اشین بکنید	گیہونکو کھند لاؤ اسکے بعد پچھوڑو -
گندم یکطرف و کاه یکطرف بریزید	گیہون یکطرف ڈال اور پرال گھاس ایکطرف ڈالو
بارکیر را بگوئید که این گندم را بار کن توی انبار بریزد -	حمال کو بولو کہ اس گیہون کو لاد انبار مین ڈال -
چند بار ازین گندم را بفرتیس به آسیا که آسیابان آن را آرد بکند -	تھوڑے موٹے ان گیہون کے روٹی کے گدنگ کو بھیج تاکہ چکی پیسنے والے اسکو آٹا بناوے
سبوس از برای چه خوب است	بھوسا کیا کام آتا ہی -

آن آسیابان که است تنورهٔ آسیاب را خراب کرده است۔	وہ چکی پیسنے والا گذرنگ کے پانی کے خزانے کو خراب کر ڈالا ہی۔
چرخ آسیاب چند پله دارد	پنچکی کتنے سیر ہی رکھتی ہی
قدری آرد بدهید به نانوا (یا نون پز) تا نان به پزد۔	نان بائی کو تھوڑا آٹا دو کہ روٹی پکاوے۔
شاطر آن خوب آدمی نیست۔	اسکا بڑا نان بائی اچھا آدمی نہین
خمیر گیر بسیار بد خمیر میکند۔	خمیر کرنے والا بہت خراب خمیر بناتا ہی
ممیزی را بطلبید که او باز دید این مزرع بکند۔	ایک مدبر کرنیوالے شخص کو بلواؤ تاکہ اس کھیت کی قیمت ٹھہراوے۔
درین جب مین که شما دارید گاهی زراعت شلتوک میکنید۔	اس قطعۂ زمین مین جو تم رکھتے ہو کبھی دہان بوتے ہو۔
این زمین شما را بگاو خیش میکنند یا به اسب	تمھاری زمین کو بیل ناگرتے ہین یا گھوڑے
اکثر برزگران در دهات می نشینند۔	اکثر کھیتی کرنیوالے گھرون مین رہتے ہین
زمین بایری زمین افتاده است یعنی بیکار	بایری یعنی نکمی زمین ہی۔
پهنای زمین شما صد ذرع میشود یا نه۔	تمھاری زمین کی چوڑائی صد گز ہین یا نہین

محاورات متعلقهٔ سفر بری و بحری

آن راه خیلی رملی است۔	وہ راستہ سنگریزے دار ہی۔
دیرک چادر خم است و طناب کهنه۔	ڈیرے کا کھام جھکا ہوا ہی اور رسی پرانی
من عقیده کرده ام که به شیراز بروم خرج من را بیاو	مین شیراز کے سفر کا ارادہ کیا ہون میری خرچی لا

من همه روز در چپر خانه میمانم ۔	مین تمام روز ڈاک خانے مین رہتا ہون
امروز بان کردن کوه میرسم ۔	مین آج اس گھاٹ کو پہنچتا ہون ۔
در انجا آبادی نیست لیکن چند در خانه هستند	وہان آبادی نہین لیکن تھوڑے گھر ہین
فرداکه است حکم بدهید که چند تفنگچی همراه ما بفرستید چراکه منزل فرداکوره راه است ۔	حکم کرو کہ صبحان تھوڑے بندوقچی ہمارے ساتھ بھیجو کیونکہ صبحان کی منزل کی راہ تنگ اور سخت ہی ۔
میخواهم که نوکران را عوض کنم ۔	مین چاہتا ہون کہ نوکرون کو برطرف کرون
به فراش من حکم بدهید که چادر در فلان وادی بزنند ۔	میرے چپراسی کو حکم کرو کہ فلانے وادی مین ڈیرہ مارے ۔
تاکلاخ دیشب گم شده است چند میخ طویله بجهت ما بفرستید	موگری کل کی رات گم گئی تھوڑے حلقہ دار میخ ہمارے لئے روانہ کرو ۔
بجهت آنکه دیروز ما چادر دور زده بودیم آقا بما غیظ کرد ۔	ہم ڈیرہ دور دینے کے سبب سے صاحب ہم پر غصہ فرمایا ۔
هوا خیلی ابر بود حالا ابر تنگی است احتمال میرود که باران ببارد ۔	آسمان پر ابر گھٹا گیا تھا اب کالی گھٹا ہی شاید برسات برسیگی ۔
امشب شمال خنکی می آید احتمال میرود که برف ببارد ۔	آج رات شمالی ٹھنڈی ہوا چلتی ہی شاید برف برسیگا ۔
چند روز قبل ازین در راه چند نفر را باد برف گرفته بود و ادشان از سرما سیاه شده بودند ۔	تھوڑے دنون کے آگے تھوڑے لوگ برف کے طوفان مین پڑ گئے تھے اور ٹھنڈ سے مر گئے

در فصل تابستان در یخچال آب پیدا نمی شود اگر
در یخچال یخ باشد بسیار خوب است
امروز سفر نکرده ام چراکه غره تراق می آید

این راه خیلی سُراست لیکن کم از یخ -
از جهت سردی هوا و قشلاق نمود تا سورت
هوا شکسته گردد -
وقتیکه من از کوه میرفتم کتل فلان میگذشتم

ده سال است که در مدراس مجاورم بعد ازین
نقل مقام خواهم کرد -
این کار پیش پا افتادهٔ من است -
بجهت این که نمیدانم که چند کلهٔ آب
درین رودخانه است من عبور نمیکنم -
حالا موسم پائیز است درین راه بسیار
شُل و گل است -
من بآن شهر که رفتم کوچهاش قلبه
سنگ کاری بود -
امشب بارش نکنید هوا خیلی تاریک است امشب ظلمات

دھوپ کالے مین یہان پانی نہین ملتا ہی -
اگر برف کی حویلی مین برف ہو تو اچھا ہی
آج سفر نہین کیا ہون کسواسطے کہ رعد اور بجلی کا
تراخا ہی -
یہہ راستہ پھسلندہ ہی مگر برف سے کم ہی
ہوا سرد ہونے کے سبب سے وہ گرم سیر مقام کو گیا
تاکہ تیزی سرد ہوا کی کم ہو جاوے -
مین پہاڑ سے گذرتا تھا سو وقت فلانے سکھڑی
گلی سے گذرا -
دس سال سے مدراس مین رہتا ہون
اسکے بعد سفر کرونگا -
یہہ کام مجھے بہت آسان ہی -
مین نہین جانتا کہ اس ندی مین کتنے آدمی
خاص پانی ہی اس لئے نہین پار ہوتا ہون
اب خزان کا موسم ہی اس راستے مین
بہت کیچڑ ہی -
مین اس شہر کو گیا اسکے گلیون مین پتھر
جمائے ہوئے تھے -
آجکی رات آسمان مت لادو آسمان ظلمات کے سر کا کالا اور تاریک ہی

حکم بدہید کہ بنہ را نصف شب بفرسید	حکم کرو کہ اسباب کو آدھی رات کو روانہ کرین
آن آقا وقتیکہ ستارۂ صبح میزند سوار میشوند۔	وہ صاحب صبح کا تارا نکلے سو وقت سوار ہوتے ہین۔
شما در کالسکۂ آتشی آمدہ اید	تم دخانی گاڑی مین آئے ہو۔
آیا شما میخواہید کہ در دشت سکونت دارید یا توی شہر	تم گاون مین رہنا پسند کرتے ہو یا شہر مین۔
آن سوار خیکچہ نمیدارد۔	وہ سوار چھوٹی مشک نہین رکھتا ہی
کالسکۂ آتشی بدود در راہ میرود یا بہ بخار۔	دہوین کی گاڑی دہوین سے چلتی ہی یا بھاپ سے
اگر آن آب تف نداشتہ باشد کاہی کالسکہ نمی تواند کہ برود۔	اگر وہ پانی گرم نہو تو گاڑی کبھی چل نہ سکیگی۔
جلو بروید بندہ از عقب شما خواہم آمد۔	تم آگے چلو مین تمھارے پیچھے آؤنگا۔
آن آہنین کہ در راہ نصب کردہ اندر بالای آن کالسکہ بخوبی میرود ولیکن راہ ہموار باشد۔	وہ لوہے کا پٹہ جو راستے مین جما ہین اسپر گاڑی اچھی طرح سے جاتی ہی لیکن راستہ ہموار ہووے۔
اہل این ولایت عادت دارند کہ پا پتی میروند۔	اس ملک کے باشندے برہنہ پا چلنے کی عادت رکھتے ہین۔
من فردا اذنِ سفر دارم یخدان ہا را بہ بندید۔	مجھے صبان سفر کا حکم ہوا ہی چمڑے کے سفری تھیلون کو باندھو۔
بلوچ دران منزل اسباب مرا چپو کردند	اس منزل مین بلوچ ہمارے اسباب کو لوٹے۔

سقای ما توی خیکش هیچ ندارد -
این سحرگاه که بار کرده بودیم شرشر باران می آمد
از قوهٔ من برنمی آید که به ایران روم -
ما میخواهیم برویم تا شب نشده است -
وقتیکه من سر گردن رسیدم چند دزد از
ایل قشقای تفنگ روی من خالی کرد -
اگر همراه زوار چاوش نباشد آنها راه
بسر نخواهند برد -
درین منزل که رسیدم هیچ میسر نشد
بغیر از نان چورک -
این چاروادار را بطلبید اگر چاروایش را
بکرایه میدهد تا کرایه کنم -
وقتیکه وارد بندر عباس شدم پیوک
درآوردم -
من راه را چپ میکنم چرا که درین ده طاعون
است -
دیروز که بازی میکردیم یک شخص
چپلو بود -
آرنج من درد میکند -

ہمارا پانی والا مشک مین کچھ نہین رکھتا ہی
آج صبح کہ ہم اسباب لادے زور کا برسات آیا
میرے سے نہین ہوسکتا کہ ایران کو جاؤن
ہم چاہتے ہین کہ دن ڈھلے جاوین
جب ہم گھاٹ پر پہنچے تھوڑے چور ایل
کے بندوق میرے منہہ پر چھوڑے -
اگر زیارت کرنیوالے کے ساتھ نقیب یا
رہنما نہو تو وے راستہ نہین چل سکینگے
اس منزل مین سوائے عام روٹی کے کچھ
میسر نہین ہوا -
اس گدہے کے مالک کو بلاؤ کہ اگر گدہا
کرائے کو دیوے تو کرائے کو لونگا -
جب مین بندر عباس مین داخل ہوا
مجھے نارو ہوا -
مین راستہ کترا کر دوسری راہ سے جاتا ہون
کیونکہ اس کھیڑے مین وبا ہی -
کل کے روز جو ہم بٹے بازی کرتے تھے
ایک شخص بائین ہاتھ سے کام کرنیوالا تھا -
میری کہنی درد کرتی ہی -

چشم او چپ است -
این تاجر درین ایام درشکسته است یا
نادار شده است -
یک قاطر کفایت این بار میکند یا نه -
آن الاغ مالِ کیست
به بینید که اسپ مرا زین کرده اند یا نه -
یک نخل نوی ازبرای قاطر من بخرید -
ازبسکه هوا خنک است من خشک شده ام
وقتیکه من در کشتی سوار شده ام تا چند روز
بادِ دَوَلْم (یا باد مُراد یا باد شُرطه) ما داشتیم
وقتیکه جهازِ ما بکناره رسید بزودی تمامتر
ما شُوه انداخته به خشکی رفتیم -
الحال وقت مدِ دریاست ما شوه زود
آبی میشود -
باری که درین غُراب بار کرده ام مال
بنده و اخوی است -
آیا دریا پُر است یا خالی -
باطراف چادر بخو می کشید -
جاشوهای این غُراب جهازِ خود را دل کرده گریختند

اسکی آنکھ ترچھی ہی -
ان دنون مین اس تاجر کا دیوالہ نکل
گیا ہی -
ایک خچر اسباب کو بس ہی یا نہین
وہ خچر کسکا ہی -
دیکھو کہ میرے گھوڑے پر زین باندھی ہے یا نہین
ایک نیا اسباب کا تھیلا میرے خچر کے واسطے مول لو
ہوا بہت ٹھنڈی ہی مین سوکھ گیا ہون
جب مین جہاز پر سوار ہوا کئی روز تک
موافق ہوا تھی -
جب ہمارا جہاز کنارے پہنچا ہم بہت جلدی
سے پتہ وا ڈالکر خشکی پر آگئے -
اب دریا کے چڑھاؤ کا وقت ہی پتہ وا
پانی مین جلد جا سکتا ہی -
جو اسباب اس بڑے جہاز پر لادا ہون
میرا اور میرے بڑے بھائی کا مال ہی -
کیا دریا چڑھاو پر ہی یا اُتار پر -
ڈیرے کے اطراف قنات گھیرو -
ملاحان جہاز کے اپنے جہاز کو چھوڑ دیکر بھاگ گئے

بجهت این ریسمان مهار سخت جهاز میان
چار موج گیر آمد -
جهاز خیلی مرتا میکند لیکن بالا و پائین نمیشود
جهاز داماد شما چه جور است آتشی یا شراعی
(یا بادی)
وقتی که ما نزدیک بجزر آن ولایت رسیدیم
معلّم جهاز حکم کرد که ثلبت بیندازید به بیند
که چند سر آب است -
جهاز کی بر میدارد -
وقتیکه جهاز به نزدیک بندر رسید معلّم
غافل شده جهاز بزمین نشست -
آن جهاز طوفان خورد لیکن واژونه نشد
آن جهاز سه دولی است (یا سه دیکل)
چادر میر پنج چند دیگ میخورد -
قزاق خواست که مرا خفه بکند و مال مرا
به قزاقی به برد -
روزی که در جهاز رفتم کیج شده ام لیکن
قی نکردم -

اس سبب سے رسی سکّان کی توٹ گئی جهاز
تلاطم مین سپڑ گیا -
جهاز ڈگمگاتا ہی لیکن تلے اوپر نہین ہوتا ہی
تمهارے داماد کا جهاز کیا قسم کا ہی
دہوین کا یا پردے کا -
جب ہم نزدیک اس ولایت کے بندر کے
پہنچے جهاز کا معلّم حکم کیا رسی ڈالکر نانپو
اور دیکھو کہ کتنے آدمی خاص پانی ہی
جهاز کب روانہ ہوتا ہی -
جب جهاز بندر کے نزدیک پہنچا معلّم
غافل ہونے سے جهاز کنارے لگ گیا
اور زمین مین پہنسگیا -
وہ جهاز طوفان مین سپڑا لیکن الٹا نہوا
وہ جهاز تین کھام کا ہی -
جنرل کا ڈیرا کتنے دندے کا ہی -
راہزن چاہا کہ میرا گلا دبا دیوے اور میرے
مال کو لوٹ لیجاوے -
جهاز پر گیا سو روز مجھے ملکات ہوئی مگر
مین قی نہین کیا -

نول جهاز از بوشهر تا بمبئی چند روپیه میباشد	بوشہر سے بمبئی تک جہاز کا کیا نول ہی -
زین ویراق بیار -	زین اور لگام وغیرہ لا -
اسپ کوتل (یابرک) بیار -	کوتل گھوڑا لا -
کالسکۂ آتشی امروز ازین جا نمی تواند برود بواسطۂ آنکه تنورۂ آتشی شکسته است	آج دخانی گاڑی یہان سے نہین جاسکتی ہی کیونکہ خزانہ انگار کا ٹوٹ گیا ہی -
ایلات شعب به شعب شدند و در چادرهای خود زندگی گزارند -	ایلات کے کئی گروہ ہین اور اپنے ڈیرون مین زندگی کرتے ہین -
اهل ایلات چادرهای خود را پیچیده از آنجا قشلاق کردند -	اہل ایلات اپنے ڈیرون کو لپیٹ کر اس جگہہ سے گرم سیر ملکون کو گئے
ایلات اکثر در درۂ کوهها چادر میزنند و چوپانی میکنند -	ایلات اکثر پہاڑون کے درّے مین ڈیرہ دیتے ہین اور چرواہاپن کرتے ہین -

محاورات متعلقه صنعت گران

کنداک ساز را بگو که این بسیار بد کنداک است -	بندوق کا کندہ بنانے والے کو بول کہ یہہ بہت خراب کندہ ہی -
این منبتی که شما بیرون آورده اید من پسند نکرده ام بجهت آنکه لولۂ تفنگ من جوهردار است این کنداک از برای او خوب نیست -	یہہ نقش جو تم بنائے ہو میرے پسند نہین نلی میرے بندوق کی جوہردار ہی اس لئے یہہ کندہ اسکو خوب نہین -
چقماق ساز را بگوئید که این چقماق هلالی را از برای من بفرستید -	چقماقی کو بولو کہ اچھے فولاد کی چقماق میرے لئے بھیج -

چقماق خر کوشی خوب نبود -
نجار گفت که این کاب صندوق از برای
شما ساخته ام -
جفت و بند آن برنجی است و میل در
آهنین -
این چار چوب در را که شما ساخته بودید
رنگ روغن خوبی بان نزده بودید
این نجار رنده و چکش و برمه و کاز [illegible]
و تاخماق و میخ پیچ دارد -
بران در لولا کوبیده است -
قدری تراشهٔ چوب از برای من بیار -
درهای آن خانه دو دری است -
به چرخ گر بگوئید که چاکوی مرا چرخ بکن -
دیروز سنگ چرخ آن کس شکسته بود -
دلاکی تیغ دلاکی را به سنگ سا میزند -
به زرگر بگوئید که طلای ساخته از برای من
بفرستید
انگشترهای نقری که ساخته بودید نگینش را
خوب سوار نکرده بودید -

راسی فولاد کی چقماق اچھی نہ تھی -
بڑہی بولا کہ یہہ بڑا صندوق تمہارے واسطے
بنایا ہون -
سنکل اسکی پیتل کی ہی اور اڑندا
دروازے کا لوہے کا -
اس چوکھٹ کو جو تم بناے تھے اچھی
وارنس نہین دالے تھے -
یہہ بڑہی رندہ اور ہتوڑی اور برما
اور چھینا اور کوتاہی اور ملسوتی میخ رکھتا ہی
اس دروازے پر نر مادے لگائے ہین
تھوڑا لکڑی کا بورہ میرے لئے لا -
اس گھر کا دروازہ دوباتی ہی -
سانگر کو بولو کہ میرے چاقو کو سان پکڑے -
کل کے روز اس شخص کا سان پھوٹ گیا تھا
ایک حجام استرہ کو سلی پر گھستا ہی
سنار کو بولو کہ سونے کی گدی میرے
لئے بھیج -
روپے کے انگوٹھیون پر نگینہ تم اچھی
طرح سے نہ بٹھائے تھے -

امروز حاکم حکم کرده بود که آن شخص را چکمهاش را پر از ریگ کرده بگردن آن انداخته آنرا ببازار گردانید۔

اگر معمار نباشد بنّا هیچ کار نمیکند۔

غلاف گر را حکم بکنید که غلاف شمشیر مرا از چرم بلغار بسازد۔

زرگر طلای مارا که آب کرد چرم آنرا گرفته خالص آنرا در ریخت ریخت۔

این جوی ترازوی که این آهنگر ساخته است بسیار بد ترکیب است

این صحّاف خوب شیرازه نزده است بکتاب ارشی دوز از چرم خوب ارشی می دوزند

نمد مالِ کرمان فرش خوب میسازند۔

ماهوت باف گلیم باف و غالی باف حالا کار نمی کنند۔

شمشیر گر را اذن بده که شمشیر مرا تیز بکند۔

تفنگ مرا ساچمه پر بکن۔

امروز برو در دکانِ مسگری یک ماهی تابه

آج حاکم حکم کیا کہ گرگے تک کے موزونکو بالو سے بھر کر اس شخص کے گردن پر رکھکر اسکو بازار مین پھراوین۔

اگر میستری نہو تو گلکار کچھ کام نہین کرتا ہی

نیام بنانے والے کو حکم کرو کہ میرے تلوار کی نیام بہتر چمڑے سے بناوے۔

سونار ہمارے سونے کو گلاکر اسکی کثافت کو دور کر کر خالص سونے کو سانچے مین ڈالا

یہہ ترازو کی ڈنڈی جسکو یہہ لوہار بنایا ہی بد وضع ہی۔

یہہ جلدگر کتاب کو اچھا شیرازہ نہین باندہا ہی چمار اچھے چمڑے سے چڑہوان جوتا سیتا ہی

کرمان کے قالین بنانیوالے اچھا فرش طیار کرتے ہین۔

بنات بننے والے اور کمل تیار کرنے والے اور غالیچہ بنانے والے اندنون کام نہین کرتے

تلوار بنانیوالے کو حکم کر کہ میرے تلوار کو تیز کرے

میرے بندوق مین چھرّے بھرو۔

آج کسارے کے دوکان کو جاکر ایک کراہی

(یا ماہی تو) بخر بیار و ازان طرف در دکان سفید گری یکدفعه سفیدش کن بیار - بیا استاد مسگر کولت نزد کست بدہد	خرید کر کرلا اور پھر قلعی گر کے دوکان مین اسکو قلعی کر کرلا - خبردار کہ کسار تجھکو دغا نہ دیوے اور کم دیوے

محاورات متعلقہ اخلاق وغیرہ

آن شخص زیر پوزی جواب داد -	وہ شخص ڈھٹائی اور شوخی سے جواب دیا
فلان آقا مرا دعده کرفته است و من بمہمانی او ایشان خواہم رفت -	فلانا صاحب مجھے دعوت دیا ہی اور مین اسکی دعوت کو جاؤنگا -
من بدیدن او رفتم و او باز دید من نیامد	مین اسکی ملاقات کو گیا وہ بازدید میری گیا
قیم آن صغیر کیست -	اس چھوٹے بچے کا والی کون ہی -
آن گرگ باران دیده است -	وہ دنیا بازیا تجربہ کار ہی -
از شرق عالم تا غرب عالم ہمہ کس او را می شناسند	مشرق سے مغرب تک اسکو جانتے ہین
تو باینقدر ریزه بالان او مچسپان -	تو اتنی خوشامدی اور چاپلوسی اسکی مت کر
آن نوکر من بسیار دل خرج است -	وہ میرا نوکر بہت مسرف ہی -
کاکای شما خوش صحبت است یا تنگ حوصلہ است	تمھارا چھوٹا بھائی خلیق ہی یا کم حوصلہ -
برادر بندہ ہنوز عزب است -	میرا بھائی ہنوز نا کتخدا ہی -
خیلی دلم میخواہد که بآنجا برسم بجہت اینکه دل من خیلی در اینجا شکسته است -	میرا دل بہت چاہتا ہی کہ وہان جاؤن کیونکہ میرا دل یہان بہت تنگ آیا ہی -
آن شخص خیلی خسیس (بایکنس) است آب از دست او نمی چکد -	وہ شخص بہت بخیل ہی کہ اسکے ہاتھ سے پانی نہین ٹپکتا ہی چھوٹے ہاتھ سے کو نہین مارتا

آن کس بخت (یا تنبل) است -	وہ شخص احمق ہی یا سست ہی -
چرا شما اینقدر دماغ می فروشید -	کیون تم اتنا غرور کرتے ہو -
شما از حرف آن طلاب شانه گیر مباش	تم اس طالب العلم کے گفتگو سے آزردہ مت ہو
بنظر شما آن شخص دولائی است من از و هیچ وقفیت ندارم -	تمھارے نظر مین وہ شخص بیہودہ گو یا ناکارہ ہی مین اسکو بالکل نہین جانتا -
کس نتواند که زیر حکم من زند -	کوئی میرا خلاف نہین کر سکتا ہی -
من یک براتی فرستادم آن زیر برات زد	مین ایک حکم نامہ یا فرمان بھیجا وہ اُس پر عمل نہین کیا -
زبانت را خود بگیر که من امروز قدر سر دماغ ام	تم خاموش رہو کہ مین آج کے روز تھوڑا خوش ہون
من پیچ دست او را گرفتم او دست خود را تکان داده گریخت -	مین اسکے پونچے کو پکڑا وہ اپنے ہاتھ کو چھڑا لیکر بھاگ گیا -
این نور علی نور است -	یہہ بہت بہتر ہی -
اگر کسی عطسه بکند بگو خیر باشد و اگر کسی آب می نوشد بگو عافیت باشد اگر کسی از در تو می آید بگو آیا خوش آمدید شما و بعد از انکه او می نشیند بگو شما بسیار خوش آمدید خیلی مشتاق بودم که شما را ببینم -	اگر کوئی چھینکے تو کہے (خیر باشد) اور اگر کوئی پانی پیوے تو بول (عافیت باشد) اور اگر کوئی تمھارے گھر کو آتا ہی تو بول (آیا خوش آمدید شما) وہ بیٹھے بعد بول (شما بسیار خوش آمدید خیلی مشتاق بودم کہ شما را ببینم)
تو می دهان من مرو - (یا) حرف تو حرف من میار -	میرے بات مین دخل مت دو یا میرا خلاف مت کرو -

آیا شما مرا ریشخند میکنید۔

برادرِ ما بسیار متدین است ۔

بعد از دماغ چاقی هر چیز که می خواستم
از و پرسیدم۔

اگر کسی پیش ما آروغ بزند (یا اروغ) من
دوست نمیدارم۔

در مجلس اگر کسی تمرّد قول کسی را کند خلاف
ادب است۔

گاهی سهواً اگویم ولیکن اگر دستی ازین معامله
که این شخص کرده است دلش غنچ میکند
لیکن باقیِ مردم بی دماغ است ۔

برو حائل من مشو۔

از وقتی که وارد شده اید من هنوز
شما را سیر ندیده ام۔

اگر من حالتی داشته باشم خدمت میرسنم

این روزِ عید که هست شما دست آقاے
خودتان را ماچ کرده اید ۔

شما باو این لفظ را واضح گفتند یا بکنایه

آیا تم میرے سے مسخری کرتے ہو (یا مجھے
امید مین رکھتے ہو۔

ہمارا بھائی بہت دیندار اور امانت داری

بعد از خیریت پرسی کے ہر ایک بات جو
چاہا مین اس سے پوچھا۔

اگر کوئی ڈکار دیوے تو مین پسند نہین
کرتا ہون۔

اگر کوئی مجلس مین کسی کی بات رد کرے تو
بے ادبی ہی۔

کبھی بھول کر بولتا ہون لیکن اگر عمداً اس
معاملے سے جو یہہ شخص کیا ہی اسکا دل
خوشی کرتا ہی لیکن دوسرے لوگ رنجیدہ ہین

جا میرے آڑے مت آ۔

تم آئے تب سے مین تمکو سیری سے
نہین دیکھا ہون۔

اگر میری خواہش ہو تو تمھارے پاس آونگا

آج کا روز جو عید ہی تم اپنے صاحب کے
ہاتھہ کو بوسہ دئے ہو۔

تم اسکو یہہ بات صاف کہے یا پوشیدگی سے

من آن شخص را می شناسم کاهی از برای من تعارف چیزی نیاورده است -	مین اسے جانتا ہون کبھی میرے لئے کچھ تحفہ نہین لایا ہی -
من آن شاگرد را یک کشیدهٔ زدم	مین اس شاگرد کو ایک طبانچہ مارا ہون -
آن صاحب سواد است -	وہ صاحب لیاقت ہی -
این توجیه ناموجه است که شما میکنید	یہہ بیان جو تم کرتے ہو ناپسندیدہ ہی -
او سر رضا می جنباند -	وہ اپنی رضامندی دکھلاتا ہی -
بجهت این طفل لله (یا لاله) مقرر کن -	اس بچے کے لئے ایک اتالیق مقرر کر -
ریش آن متشخص بلند است -	داڑہی اس مرد آدمی کی لمبی ہی -
فلان شخص درّاج است -	فلانہ آدمی بسیار گو ہی - -
فلان کس بمن خیلی لجبازی میکند -	فلانہ آدمی میرے سے بہت ضد کرتا ہی
سود نخورده در جهان بسیار است	ناکامیاب آدمی جہان مین بہت ہین

محاورات متعلقهٔ جانوران

آن شخص کوسج یا کوسه است -	وہ شخص چھیلے کی داڑہی والا ہی -
این گوسفند چاق است -	یہہ بکرا موٹا ہی -
غوچ جنگی را پیش من بیارید -	لڑنے والے پوٹلے یا مینڈے کو میرے آگے لاؤ
موش خرما مار را می گیرد -	منگوس سانپ کو پکڑتا ہی -
آن چند میش که در گلهٔ ما است بطلبید -	وہ تھوڑے مینڈی جو تمہارے گلہ مین ہین منگاؤ
امروز آن برهٔ اتلک را به سیخ بزنید -	آج مینڈی کے بچے کو سیخ پر لگاؤ -
در کنارهٔ دریا بسیار گوش ماهی ریخته است	دریا کے کنارے بہت سیپیان پڑے ہین

یک یابوی داشتیم خیلی بارکش۔	ہم ایک بہت باربردار گھوڑا رکھتے تھے
این طرغہ خیلی خوش آواز است۔	یہہ چنڈول بہت اچھی آواز والا ہی۔
آن کبک دمِ تیر تفنگِ من نیامد ازین جہت تیر بآن نخورد۔	وہ بٹیر میرے تیر کے تلے پر نہین آیا اس سبب سے تیر اسکو نہین لگی۔
این آواز بوفِ کور است۔	یہہ آواز چغد کا ہی۔
این شتر یکہ من سوار شدہ ام از ضرب کنہ آرام نمیگیرد۔	یہہ اونٹ جسپر مین سوار ہون گوچڑی کے کاٹ سے آرام نہین پاتا ہی۔
تمام جون سگ پُر از کیک است۔	تمام بدن کتے کا پسّو سے بھرا ہوا ہی۔
سرِ آن زن سپش زدہ است۔	اُس عورت کے سر مین جون بھر گئے ہین
آن سگ ہمہ روز ہمہ کس عف عف (یا عو عو یا وک وک یا پارس) میکند۔	وہ کتا تمام دن بھونکتا ہی۔
طوطی فریاد میکند (یا داد می زند) یا چہچہ می زند)	طوطا بولی بولتا ہی۔
چند کمند قاطر مالِ حاکم است۔	تھوڑے خیل خچر حاکم کے ہین۔
آیا مادیان شارم میکند یا نہ۔	تمھاری مادیان چمکتی ہی یا نہین۔
نہ خیر رام است۔	نہین سدہائی ہوی ہی۔
دست سگ من در رفتہ است۔	میرے کتے کا ہاتھ سرک گیا ہی۔
سگ من خواست کہ موش را بگیرد موش پوزہ ازا گرفت۔	میرا کتا چاہا کہ چوہے کو پکڑے چوہا اسکی ناک کو پکڑ لیا۔

ازبسکه زمین سُر بود پای اسپ من سرید اسپ زمین خورد۔	زمین پھسلندہ تھی اس لئے میرے گھوڑے کا پاؤں پھسل گیا اور گھوڑا اگر گیا۔
اسپ شیهه میکشد۔	گھوڑا ہنہناتا ہی۔
آن سگ از تشنگی لهک لهک میکند۔	وہ کتا پیاس سے ہانپتا ہی۔
این گاو نشخوار میکند۔	یہہ بیل جگالی کرتا ہی۔
این توله سگم به مادرش وَق وَق میکند	یہہ کتے کا بچہ اپنے ماں کو بھونکتا ہی۔
خر این سبزی فروش عرعر میکند۔	اس ترکاری والے کا گدہا رینگتا ہی
چنگ آن گربه خیلی دراز است۔	اُس بلی کا ناخن بہت لنبا ہی۔
گربه مرا چنگ زد۔	بلی مجھے کھکوری۔
این قورباغه بسیار بزرگ است۔	یہہ مینڈک بہت بڑی ہی۔
آن مرغ ده جوجه دارد۔	اس مرغی کو دس بچے ہین۔
یک اسپ سرکشی داشتم هرگز یرغه نمیرفت	میں ایک سرکش گھوڑا رکھتا تھا کہ ہرگز میٹھی گیالپ نہین جاتا تھا۔
آن اسپ همیشه سرتاخت میرود و این خوب یورتمه میرود (یا چارنعل)	وہ گھوڑا ہمیشہ گیالپ جاتا ہی اور یہہ خوب ترات جاتا ہی۔
اسپ او جفته یا جفتک انداخت	اسکا گھوڑا لپشتک مارا۔
گاو او را شاخ زد کشت۔	بیل اسکو سینگھ چپا کر مار ڈالا۔
اسپ من می لگد و دندان میگیرد	میرا گھوڑا لات مارتا ہی اور کاٹتا ہی۔
به جلودار بگو که اسپ قره کهر را زین ببندد	جلودار کو بول کہ کالے گھوڑے کو زین باندہے

واسپ سرخون واسپ کل مکس را درکالسکه به بندد -	اور سبزہ گھوڑیکو اور مگسی کو گاڑی مین باندہے -
مهتر اسپ سمند را خوب مالش نکرد -	سائیس سرنگ گھوڑیکو خوب مالش نہین کیا
اسپ من پرخور وکم دو (یا تنبل) است	میرا گھوڑا خوب کھاتا ہی اور کم دوڑتا ہی
اسپی که کمر ندارد خوب نیست -	کمری گھوڑا اچھا نہین -
اسپ کم نفس نمی تواند بدود -	دم توڑا ہوا گھوڑا دوڑ نہین سکتا ہی
اسپ آقای من سردست بلند میشود	میرے صاحب کا گھوڑا چراغ پاؤن اٹھاتا ہی
این اسپ سردست میخورد و بغل خالی میکند	یہہ گھوڑا ٹھوکر کھاتا ہی اور جھکتا ہی -
اسپ را بگردانید (یا سوغان بکبرید) -	گھوڑیکو ٹہلاؤ -
در ایران مهمیز استعمال نمیکنند ولیکن قمچی میزنند و به نیش رکاب اشاره میکنند -	ایران مین مہمیز استعمال نہین کرتے لیکن قمچی سے مارتے ہین اور مہمیز سے اشارہ کرتے ہین
به سراج بگو که تسمه رکاب را بدوزد و دست جلو دهنه بیارد -	زین گر کو بولو کہ رکاب کی تسوالی سیوے اور لگام لا دے -
سر زانوی اسپ من رفته است و سر زانو اسپش چرم پر است -	میرے گھوڑے کا گھٹنا پھوٹ گیا ہی اور اسکے گھوڑیکا گھٹنا خوب پھوٹ گیا ہی -
قشو اسپ کم شده است -	گھوڑیکا کھرارا گم ہوگیا ہی -

محاورات متعلقہ حکمرانی

این حاکم که در این ولایت هست جار زده است که یک من نان را به شش شاهی بفروشند -	اس ولایت کا حاکم ڈھنڈورا پیٹتا ہی کہ ایک من روٹی چھے شاہی کو بیچین -

اگر کسی اختلاف کند آنرا گوش و دماغ خواہد کرد	اگر کوئی اسکا خلاف کرے تو کان اور ناک کاٹیگا
حاکم امروز لباسِ غضب پوشیدہ است ۔	حاکم آج بہت غصے مین ہی ۔
آن راہ زن را گردن بزنید ۔	اُس راہ زن کا سر کاٹو ۔
حکم بدہید کہ یک فوجِ سرباز بیرون شہر چادر بزنند ۔	حکم کرو کہ ایک پلٹن شہر کے باہر ڈیرہ دیوین ۔
آن نانوا را بجہتِ کم فروشی حکم شد کہ در تنور باندازند ۔	حکم ہوا کہ اس نان بائی کو بسبب کم وزن بیچنے کے تنور مین ڈالین ۔
آن شخص را طناب بکنید تا او خفہ شود ۔	اسکو پھانسی دو تا اسکا دم رُک جاوے
امروز مرافعۂ ما در خانۂ حاکم شرع است	آج ہمارا مقدمہ سیول کورٹ مین ہی ۔
آن شخص حاشا میکند ۔	وہ شخص انکار کرتا ہی ۔
حاکم شہر تو دیوانخانہ نشستہ است ۔	شہر کا حاکم دیوان خانے مین بیٹھا ہی ۔
آن قبضی کہ میدارم مہرِ حاکم شرع است ۔	مین رکھتا ہون سو دستاویز کورٹ کے جج کے مہر سے ہی ۔
وقتی کہ مقدمۂ من بالای آن شخص ثابت شد آنرا بخانۂ حاکمِ عرف خواہند برد ۔	جب میرا مقدمہ اسپر ثابت ہووے اسکو پولیس مجسٹریٹ کے یہان لیجاوینگے
حجتِ من گم شدہ است ۔	دستاویز میری گم گئی ہی ۔
داروغہ امسال باقی آوردہ است ۔	داروغہ اس برس نقصان پایا ہی ۔
حکم شد کہ آنرا کُندہ بکذر بستند تا پول را ازان کس گرفتند ۔	حکم ہوا کہ اسکو کوچہ بکوچہ پھرائیے یہان تک کہ پیسہ اُس سے لئے ۔

از شاگرد گمرکچی به پرسید که آقای شما آمده است

من نمیدانم که گمرک مال من چه خرج خواهد شد۔

اگر شما چنین رفتار بکنید ابواب خواهد شد

من میخواهم که رفع و رجوع این کار بکنم که بگوش حاکم عرف نرسد۔

فراش در سر بازار چند ترکه به شانهٔ آن زد که الف داغ کشید۔

از جهت این که اطاق آن تاجر را بریده بودند داروغه حکم کرد که چند کز [illegible] بگردد

حاکم عرف حکم داد که قاتل دیهٔ خون را بآن بدهد

حکم شد که میرغضب چشم فلان بیرون بیارد

این حاکم تازه که وارد شده است هیچ عرضهٔ ندارد

مال شما که بدزدی رفته بود بلکه از آن کیر آمد یا نه۔

نه خیر۔ از مال سرقت شده چیزی نمودار نشده است

این آشنائی مثل گرگ آشتی است۔

کسٹم آفیس کے پیادے سے پوچھو کہ صاحب تمہارا آیا ہی

مین نہین جانتا کہ کسٹم آفیس کے محصول کے لئے میرے مال کو کیا دینا پڑیگا۔

اگر تم ایسی چال چلو تو نقصان اوٹھاؤ گے یا تمہارا دوالا اوٹھیگا۔

مین چاہتا ہون کہ اس مقدمے کو رجوع کرون اسطرح کہ پولیس کے حاکم کے کانین نہ پڑے۔

فراش عین بازار مین کئی چھڑی اسکے مونڈھے پر مارا کہ ووّل اٹھ گئی۔

اس سبب سے کہ وے اس تاجر کے کوٹھری کو پھوڑے تھے کمشنر حکم کیا کہ تھوڑے شب گرد پھرے۔

پولیس کا حاکم حکم کیا کہ خونی خون کی دیت اسکو دیوے

حکم ہوا کہ جلاد فلانے کے آنکھ نکالے۔

یہہ نووارد حاکم کچھ لیاقت نہین رکھتا ہی

تمہارے چوری گئے ہوے مال سے کچھ حاصل ہوا یا نہین۔

نہین چوری گیا سو مال سے کچھ چیز ظاہر نہوئی

یہہ دوستی بھیڑئیے کی دوستی اور صلح کے مانند ہی

آن دو نفر زد و خورد می کنند -	وے دو آدمی لڑتے ہین یا مارا ماری کرتے ہین
بادشاه حکم داد که در جولکاهِ اصفهان لشکریان از اقاصی و ادانی جمع شوند -	بادشاہ حکم کیا کہ اصفہان کے میدان مین سب بڑے چھوٹے لشکریان جمع ہووین -
حاکم حکم داد که گوش و دماغ فلان را بریده او را در بازار مثله میکنند -	حاکم حکم کیا کہ فلانے شخص کے کان اور ناک کاٹکر اسکو بازار مین پھراوین تا دوسرونکو عبرت ہو
میر پنج با قشون زیاد وارد اصفهان شد	جنرل بڑی فوج لیکر اصفہان مین داخل ہوا
پادشاه جنگ کرد و بسیاری را عرضهٔ تیر و تفنگ ساخت -	بادشاہ جنگ کیا اور بہت سے لوگون کو تیر و تفنگ کے لقمے بنایا -
داروغهٔ این محله خوب وارسی میکند	اس محلے کا انسپکٹر خوب اہتمام کرتا ہی -
امروز در میدان جنگ سان لشکر است	آج میدان مین لشکر کا جائزہ ہی -
چند فوج سرباز آمده است سرتیپ و سرهنگ دیادر و سلطان و ناظر همه شجاع هستند -	تھوڑی سرباز فوج آئی ہی کرنل اور لفٹننٹ کرنل اور میجر اور کپتان اور لفٹننٹ تمام جوانمرد ہین -
یوزباشئ این لشکر کدام است -	اس لشکر کا کپتان کون ہی -

محاورات متفرقه

او نعل از خر مرده میکند -	او شخص مُوئے گدھے سے نعل نکال لیتا ہی
برو عقلت را عوض کن -	جا عقل سیکھ
آن شخصیکه دعوی میکرد آنرا از رخت عریان کرد -	وہ شخص جو دعوی کرتا تھا اسکے کپڑے جبرًا چھین لئے -

درین کار دل دل مکن (یا) پس گردنت را مخار
این مثل آنست که زیره بکرمان به برند -

اس کام مین پس و پیش مت کر -
یہہ مثل وہ ہی جو زیرہ کرمان کو لیجاوین
یعنے بیفائدہ کام کرین -

پا باندازۂ گلیم خود دراز کن -

جتنی چادر اتنا پاؤن پھیلانا -

سیلی نقد بہ از حلواے نسیہ است -

بالفعل کا طمانچہ آیندہ کے حلوے سے بہتر ہی
(کل کے مرغی سے آج کا انڈہ بھلا ہی -)

دران محلہ چنان جنجال بود کہ جای یک سوزن
انداختن نہ بود -

اس محلے مین ایسا ازدحام تھا کہ جاے
ایک سوئی ڈالنے کی نہ تھی -

از یک گل بہار نمی شود -

ایک پھول سے بہار نہین ہوتا ہی یعنے تھوڑی
چیز کچھہ فایدہ نہ بخشتی ہی -

کس نگوید کہ دوغ من ترش است -

اپنی چھاچ کو کوئی کھٹی نہین کہتا -

صدف صد دانۂ دُر دارد و دم نمیزند -

صدف سو موتی رکھتی ہی اور نہین کہتی -

مرغ یک تخم دارد و صد نعرہ میزند -

مرغی ایکا انڈہ دیتی ہی اور سو نعرہ کرتی ہی -

پیش پای خود را نگاہ کن -

دور بینی انجام بینی کر -

اگر کسی درینجا راہ کالسکۂ آتشی خواستہ
باشد کہ بسازد عملہ پیدا می شود (یا گیر می آید)

اگر کوئی دخانی گاڑی کا رستہ تیار کرنا چاہے
تو کارکنان ملتے ہین کیا -

درین دُکانِ قصاب چند گوشت بہ قنارہ
زدہ اند -

اس دکان مین قصابان تھوڑا گوشت
نرم ہونے کے لئے لٹکاے ہین -

دلک پای (یا دل پای) او باد کرده است۔

اہل آن ولایت بچہ ہای خود در ایام طفولیت حجامت میکنند۔

دندہای او خورد شد۔

روغن کنتون دوای مفید است۔

از ہوای دیشب من چایش کرده ام۔

این شخص پیس است یعنی بیماری برص میدارد۔

از چہ جہت است کہ آواز شما گرفتہ است۔

زن من جمولی زائیده است۔

حمامیکہ در سر محلہ بود تون تاب آن ناخوش شده است۔

آن شخص سیاہ سرفہ دارد۔

لب آن پسر تبخال زده است۔

دیروز آن جراح نبض آن شخص را کو دید ممتلی بود۔

درین ولایت آبلہ بسیار شده است واکثر مردمان کو بیرون می آرند۔

پنڈلی کے گوشت کا طرف سوجھ گیا ہی۔

وہان کے لوگ اپنے بچون کو بچپنے مین پیٹھہ مین نشتر مار کر لہو نکالتے ہین۔

اسکی پھسلی چلنا چور ہوگئی۔

ارنڈی کا تیل بہتر دوا ہی۔

کل کی رات کی ہوا سے مجھے زکام ہوئی

یہہ شخص کوڑہی ہی۔

کس لئے تمھارا گلا بیٹھہ گیا۔

میری عورت آنولے جانولے بچے جنی ہی۔

آتش افروز محلے کے حمام کا بیمار ہوا ہی

وہ شخص کو بری کھانسی ہی۔

اس لڑکے کے اونٹ پر تپ کے چھالے یعنے اچھڑ ہی۔

کل کے روز وہ جراح اس شخص کی ناڑ دیکھا تو پر تھی۔

اس ملک مین چیچک کی بیماری بہت ہی اور اکثر لوگونکو سیتلا نکالتے ہین۔

اگر کسی آبله نه کوبد بیرون می آرد -

اگر کوئی شخص سیتلا نہ نکال لیوے تو سیتلا نکلتی ہی

از پیش از ظهر تا بحال دل من آشوب میکند -

ظہر سے اب تک میرا پیٹ قراقر کرتا ہی یا پیچ کرتا ہی -

زخم شمشیر که آن شخص خورده بود جراح آنرا بخیه کرد -

تلوار کا زخم جو وہ شخص کھایا تھا جراح اسکو ٹانکے مارا -

روی آن دانه ضماد بنیدازید -

اُس دُملی پر پوٹس ڈالو -

آن شخص از تاب مُستری میخواهد که سمّ الفار بخورد -

وہ شخص لاچاری سے چاہتا تھا کہ سنبل کھا جاوے -

چند روز قبل ازین که دندان من درد میکرد من قدرے آب زاج سفید را غرغره کردم

ان دنون کے تھوڑے آگے میرے دانت درد کرتے تھے مین تھوڑا پھٹکری کا پانی غرغرہ کیا

دست من تاول زده است -

میرا ہاتھ آبلہ دار ہوا ہی -

دندان پیش دهان من لق شده است

میرے سامنے کے دانت ڈھیلے ہوگئے ہین

کورکی که داشتی سر باز کرده است یا نه -

تمھارا دُمل پھٹ گیا ہی کہ نہین -

از سردی دلشب اکثر مردم سینه پهلو کرده اند

کل کی رات کی سردی سے اکثر لوگ درد جگر گھٹے ہین

آب سرچشمه برنده است -

چشمے کا پانی صحت بخش ہی -

درین ماشوه چند پاروزن (یا مداف کش) اند

اس بجرے مین کتنے پانی توڑنیوالے ہین

در فصل تابستان اکثر تخم مرغ لق میشود -

دھوپ کالے مین اکثر انڈے گندے ہوتے ہین

آن میخواست که بطلبکاران خود قراری مداری بکذارد -

وہ چاہتا تھا کہ اپنے قرض خواہون سے کچھ اقرار کرے

اہل حجرہ را طلبیدہ این اسباب را بقیمت در آرید

حسابیکہ من تا آن تاجر داشتم بہ بینید کہ فاضل
است یا باقی۔

معاملۂ کہ دیروز من کردہ ام مغبون شدہ ام

این برات نسیہ بکسی نمیدہد۔

آن شخص چیزیکہ از مالیات دنیا داشت ہمہ اش را
در قمار بازی باخت۔

تتمۂ حساب شما چند است۔

موازی یکصد روپیہ باقی است۔

یک طاقۂ چلواری از برای من بخرید۔

این برات بدون مدت است یا بوعدۂ دہ روز

مہلت بطلبید کہ پول آن برات را کارسازی نماید

آن شخص آمدہ است مجری پول مرا بیار۔

رخت شوی ما یک مادہ الاغی داشت

آخر اسپ شما بلند است یا کوتاہ۔

آن شخص دست یازیدہ۔

آن صاحب خیلی حراف است یعنی زبان آور

این صندوق چہ قدر چیز میگیرد۔

سر نعلی را بگیرد و سر شیشہ وا بکن

مدپ والونکو بلا کر اس اسباب کی قیمت ٹھہراؤ۔

مین جو اس بیپاری سے معاملہ رکھتا تھا
دیکھو کہ افزود ہی یا باقی۔

معاملہ جو کل کے روز مین کیا نقصان پایا ہون

یہہ چاتہ قرض کسی کو نہین دیتا ہی۔

وہ شخص جو کچھہ ملک رکھتا تھا جوے بازی
مین ہار دیا۔

باقی تمہارے حساب کی کتنی ہی۔

مبلغ ایک سو روپیہ باقی ہی۔

ایک تھان گاڑے کا میرے واسطے مول لیو

یہہ ہنڈی سر دست ہی یا دس روز کے وعدے کی

عرصہ طلب کرو تا کہ اُس ہنڈی کا پیسہ ادا کر سکون

وہ شخص آیا ہی میرے پیسون کا صندوق لا

ہمارا دھوبی ایک گدہی رکھتا تھا۔

تمہارے گھوڑے کی چار کی تنی بلند ہی یا کوتاہ

وہ آدمی انگموڑی لیا۔

وہ صاحب تیز اللسان ہی۔

اس صندوق مین کتنے چیز سماتے ہین

غتہ لگاؤ اور غتہ کھولو۔

آرزوی من نمی آید که این کار را بکنم
دوات پیله شد و مرکب برخیت -
آن نفر چه کاره شما است -
آشپز ما گریخت پی زن آنرا گرفته آورد
این کاغذ را لوله کن -
من زنی را دیدم که بسیار خوش گل بود لیکن
خان باجی آن آبله رو و بد گل بود -
آن کس خمیازه میکشد و هالک میکند -
اگرچه من ساعت زدم لیکن نمیدانم که چه وقت است
این زیره وقدری باریک است ازین جهت
آنرا دولا بکن و بتاب -
یک چکه آب خوردن بیار -
من آن کار را بوی محوّل کرده ام -
فلان شخص سواد دارد -
کاغذها را ته بکن لای کتاب بگذار -
شخصی را دیدم که ریش او جوگندم بود -
پسر او شان کچل است -
داغ آن قرح خورده است کسی مداوای آنرا نکرده است

مین نہین چاہتا کہ یہہ کام کرون -
دوات اُنڈل گئی اور سیاہی ستے گئی -
وہ آدمی کیا کام کا ہی -
ہمارا باورچی بھاگ گیا پیچھا کرنیوالا آدمی اسکو پکڑ کر لایا
اس کاغذ کو لپیٹو -
مین ایک عورت کو دیکھا کہ بہت خوبصورت
تھی لیکن بڑی بہن اسکی چیچک کے داغ والی اور
بد صورت تھی -
وہ آدمی جمائی لیتا ہی اور کھنکتا ہی -
اگرچہ مین گھنٹا بجاتا تھا لیکن نہین جانتا ہون کہ کیا وقت ہی
یہہ سُتلی بہت باریک ہی اس لئے اسکو دُہری
کر کر بٹو -
تھوڑا پانی پینے لا -
مین وہ کام اسکے حوالے کیا ہون -
وہ شخص استعداد اور لیاقت رکھتا ہی -
کاغذ کو گھری کر کر کتاب مین رکھہ -
مین ایک آدمی کو دیکھا کہ اسکی داڑہی کچی پکی تھی
انکا بیٹا پھوڑے کے داغ والا ہی -
ناک اسکی جھڑ گئی ہی کوئی اسکی دوا نہین کیا ہی

آن چیز بدرد من ہیچ دوا نیست۔
این چیز بجہت چہ مصرف دارد۔
یک قدری کتیرا بگیر وآنرا سرچسپان بساز
بکوله آن شخص چہ چیز است۔
چرا دماغت را بالا میکشی۔
زنی را در فلان جا دیدم کہ خیلی قشنگ بود
برو پیش آن لولی و چند قوطی بگیر بیار۔
این دہنہ زنگ خوردہ است بدہید کہ صیقلگر آنرا صیقل بزند۔
از صدای خرہ آن شخص من خواب نرفتم
شما حرف چرند مگو حرفہای شما ہمہ پوچ است
پا روی پا انداختن عادت شما است۔
چراغ ازین سبب کہ روغنش کم است کور کور میکند گلگیر را بیار۔
سر چراغ را بچین
ہم ریش من ہمیشہ لندہ می زند۔
چہ قدر این پرگو است سر من را دنبگ کرد

وہ چیز ہماری بیماری کو کام نہین آتی۔
یہہ چیز کس کام کی ہی۔
تھوڑا گوند لیکر اسکو گلاؤ۔
اس آدمی کے کاندہے پر کیا چیز ہی۔
کیون ناک اوپر کھینچتا ہی۔
مین ایک عورت کو کسی جگہہ مین دیکھا کہ بہت خوش ترکیب تھی۔
اس ڈبہ بنانے والے کے پاس جاکر تھوڑے لکڑی کے گول ڈبے لا۔
یہہ لگام زنگ کھا گئی ہی صیقل گر کو دو تا اسکو صیقل کرے۔
اُس شخص کے غراٹے کے آواز سے مین نہین سویا
بیہودہ مت بکو تمہارے باتان تمام بیہودہ ہین
پاؤن پر پاؤن ڈالنا تمہاری عادت ہی۔
تیل کم ہونے سے چراغ ٹمٹماتا ہی گلگیر لا۔
بتی کا سر کتر۔
تمہارا ہمسایہ ہمیشہ گنگناتا ہی یا چرچراتا ہی
یہہ شخص کتنا بکنے والا ہی کہ میرا سر پھرا

از حرف زدن سیرائی ندارد۔
او خیلی کاہل است و ہمیشہ کش و قوس میکند
چرا در بند کار خود نیستی۔
آن شخص کہ عرق خوردہ بود نشہ اش گل کردہ است
آنکس خیلی بدمستی میکند و دایم الخمر است
آن شماعی این شمع ہا را از موم ریختہ است یا از
پیہ یا از کچی۔
این شمع وزیری کہ ہست از موم است باقی
شمع ہا از پیہ۔
آن شخص درین کار بعدیل است۔
الحال مطمح نظر شما کیست۔
آن موتوی کہ پنبہ ہا را بآن دادہ بودید چند
کریچہ ریسمان آوردہ بود۔
دیشب قبل از نصف شب کہ من بیدار
شدم چند تیر شہاب دیدم۔
بجہت اینکہ حاکم ولایت فوت شدہ بود
ہمہ دوکانہا را بر چیدند۔
آیا در حمام ریش خشک کن ہست۔
لباس آن شخص ہمیشہ چرک است شاید کہ آن

بات کرنے سے سیری نہین رکھتا ہی۔
وہ بہت سست ہی اور ہمیشہ انگ مروڑی لیتا ہی
کس لئے اپنے کام کے خیال مین تو نہین ہی
وہ شخص براندی پیا تھا اسکا نشہ ظاہر ہوا
وہ شخص بہت نشہ کرتا ہی اور قائم پینے والا ہی
وہ موم بتیان بنانیوالا اس بتیون کو موم سے
بنایا ہی یا چربی سے یا دونون سے۔
یہہ بڑی موم بتی موم سے ہی باقی بتیان
چربی سے
وہ شخص اس کام مین بے نظیر ہی۔
اب تمہارا منظور نظر کون ہی۔
وہ رسی باٹنے والا جسکو تم روئی دئیے تھے
تھوڑے رسیان لایا۔
کل رات دوپہر کے آگے مین جگا اور
تھوڑے گرتے ستارے دیکھا۔
گورنر مرجانے سے تمام دوکانون کو بند
کردئیے۔
کیا حمام خانے مین داڑہی پونچھنے سو کپڑا ہی
اس آدمی کا لباس تمام غلیظ اور میلا ہی

کثافت را دوست میدارد -	شاید وہ غلیظی کو پسند کرتا ہی -
کسی که این کتاب را سواد کرده است چیزی ازین دور کرده است -	جو شخص کہ اس کتاب کو نقل کیا تھوڑا اس سے چھوڑ دیا -
ازان پرزهٔ کاغذ یک تکه پاره کرده بیار -	اس کاغذ سے ایک چھوٹا ٹکڑا پھاڑ کر لا -
شما سر چسپان دارید -	تم ویفر رکھتے ہو -
درین صفحه که نوشته اید چند حرف پریده است	اس صفحے مین جو تم لکھے ہو کئی حرفان چھٹنگئے یا مٹ گئے ہین -
برو درست را روان کن -	جا اور اپنے سبق کو یاد کر -
این درس روانِ شما است -	یہہ سبق تمکو یاد ہی -
این درس را حالی او بکنید -	یہہ سبق اسکو سکھلاؤ -
بیا درست را پس بده -	اَسبق پڑھ -
درس او را پس بگیر -	اسکا سبق سن -
این مرکّب لجن شده است من نمی توانم با آن بنویسم -	یہہ سیاہی گاڑھی ہو گئی ہی مین اُس سے نہین لکھ سکتا ہون -
آیا چوب جدول کشی شما آبنوس یا فوفل است	تمھاری جدول کی تتی آبنوس کی ہی یا سپیاری کی لکڑی کی -
من در ظهرِ کاغذ شما جواب نوشتم -	مین تمھارے کاغذ کے پیٹھ پر جواب لکھا
درین دوات یک چکه مرکّب هم نیست	اس دوات مین ایک قطرہ بھی سیاہی نہین
آیا این درس از برِ تان است -	کیا تم یہہ سبق ازبر کئے ہو -

این بچه گُنگ است و کر -	یہہ بچہ گونگا اور بہرا ہی -
او اعمیٰ (یا کور) است	وہ اندھا ہی -
چند وقت قبل ازین یک شخص در زیر چرخ له شد -	اسکے آگے ایک شخص گاڑی کے چاک مین آیا اور چپک گیا -
آن از شدت تپ هذیان میگوید -	وہ تپ سے پراگندہ کہتا ہی -
سر من وجع میکند -	میرا سر درد کرتا ہی -
از دوا گزده است زخم گوشتِ نو آورده	دوا لگانے سے زخم کا گوشت بھر گیا ہی -
اکثر اهل آنجا پا پتی راه میروند -	وہان کے اکثر لوگ ننگے پاون چلتے ہین -
امسال این سوزنگر فرنگ یا پر پرک ساخته است یا نه -	اس سال یہہ سوئیان بنانے والا بھربھرا بنایا ہی یا نہین -
اگر نه ساخته است چند در و گرفته بیار	اگر نہ بنایا ہو تو تھوڑے لٹّو لا -
آیا چاکوی شما تیغهٔ ناخن گیری دارد -	آیا تمھاری چاقو مین ناخن تراش ہی -
بالیوز انگریز به طهران رفت	انگریز کا ایلچی طہران کو گیا ہی -
چند قوطی کبریت فرنگی که بسیار خوب است بیار	تھوڑے اچھے فیر باکس کے ڈبے لا -
نخ کبریت بکش که تا روشن شود -	اور ایک کاڑی کھینچ تا سلگے -
او پوست خنده میزند -	وہ مسکراتا ہی -
یک قدری صمغ عربی بجهت من بیار	تھوڑا گوند میرے واسطے لا -
این طناب را شل کن و این را سفت کن	اس رسی کو ڈھیلی کر اور اس کو تنگ کر -
شما چه قدر داد و بیداد میکنید -	تم کتنا گریہ بر کرتے ہو -

سر خطِ مرا جوفِ کاغذ خود گذاشته بفرستید

چشمِ آن زن شور است -

آن شخص از پلهٔ افتاد و قلم پایش شکست

آن کس خوب شافوت می زند -

آن شخص از روی کینه بمن افترا زده است

در زور خانهٔ شما میا بُد چند میل میکرد

آب داغ بیار نه آب شیر گرم -

یک تکه لتهٔ کهنه بیار و این باشلوک

تفنگ مرا پاک بکن -

شاگرد های ما خیلی کله ملق میزنند -

کرم ابریشم برگ توت میخورند -

این امیر که هست میخواهد که هرکس را رو بخود بکند

دستِ فلان کس از سر بند انگشت بیرون رفت

(یا بدر رفت)

فلان کس دیروز دست بردی به ما زد

آن رفیق من که هست تی زبانش میکرد -

پای من مور مور میکند یا پای من سوزن

سوزنی میشود یا پای من خواب رفته است

میرے خط کو اپنے کاغذ مین کہہ ر بھیجو

اس عورت کی آنکھ بد ہی -

وہ شخص سیڑہی سے گر گیا اور پنڈلی کی ہڈی

توٹ گئی -

وہ شخص خوب سیٹی بجاتا ہی -

وہ شخص کینہ سے مجھ پر تہمت کیا ہی -

تمھارے تعلیم خانے مین کثرتی کتنے سنگتو پھیر تا ہی

او تتا یا گرم پانی لا نہ کمکما پانی -

ایک پرانی چیندی لا اور اس بندوق

کی نلی کو صاف کر -

ہمارے شاگردان اچھی ملتی مارتے ہین

ریشمی کیڑے شاہتوت کے پتے کھاتے ہین

یہہ امیر چاہتا ہی کہ ہر شخص کو اپنے طرف مائل کرے

فلانے شخص کا ہاتھ پونچے سے سرک

گیا -

فلانا آدمی کل کے روز ہمکو دغا دیا یا چوری کیا

وہ میرا دوست تتلاتا ہی -

میرے پاؤن مین چیونٹیان بھر گئے ہین -

اینطرف رود خانه قول تر است یا آنطرف پای میز لق است تکان نده -

ندی ادہر وار زیادہ گہری ہی یا ادہر وار میز کا پایہ ڈہیلا ہی حرکت مت دے

آن پسر خیلی فتوری است و مرا استاذی کرده است -

وہ چھوکرا بڑا فتنہ باز ہی اور مجھے اذیت دیا ہی -

بچه را قلقلی مکن -

بچے کو گدگلیان مت کر -

من کلید عوضی بران قفل انداختم زبان قفل خراب شد -

مین اس قفل کو دوسری کیلی لگا یا قفل کا ساتا خراب ہوگیا -

اگرچه شما دعوی میکنید که ازان کار بهره دارم لیکن دست شما نه لسته است -

اگرچہ تم دعوی کرتے ہو کہ اس کام کو جانتا ہون مگر ہاتھ تمہارا لائق ہنین -

بچه ها در وقت بازی یکدیگر را پنجه میکنند

بچے کھیلتے سو وقت ایک دوسرے کو چمٹیان کرتے ہین -

او بسیار کنس است از دست این آب نمی چکد -

وہ شخص بڑا بخیل ہی اسکے ہاتھ سے پانی کا قطرہ ہنین ٹپکتا ہی -

قلیان خیلی تند بود من دو سه پک کشیدم

حقہ بہت تلخ تھا مین دو تین گھونٹ پیا -

این قوال بسیار پلنگک میکند -

یہہ قوال بہت چٹکیان بجاتا ہی -

آب ملول بیار -

کملا پانی لا -

سان فوج بکنید -

فوج کا جائزہ کرو -

من در خانه برادر بیتوتت کردم -

مین بھائی کے گھر مین رات گذارا -

درین خط چند تا ماده اند -

اس خط مین تھوڑے پارہ گراف یعنے حصے ہین

یک کپهٔ لیمو درین جام بیفشار -	ایک پھانک لیمو کی اس پیالے مین نچوڑ
بچه کاغذک هوا میکند -	بچہ پتنگ اُڑاتا ہی -
قُبِ شما چه طور شده است که باد کرده است	کسواسطے تمھارا گلا سوج گیا ہی -
دست او لحم ست -	اسکا ہاتھ بیکار ہی -
این شخص که چرخ میزد کیچ شد زمین خورد -	وہ شخص جو چکر مارتا تھا چکر کھاکر زمین پر گر پڑا
پل دماغش خورد شد -	اسکی ناک کا بوندہ چکنا چور ہوا -
کچهٔ من درد میکند -	میری تھڈی درد کرتی ہی -

تمّت

اطلاع یہہ کتاب موافق قانون بست و پنجم سنہ ۱۸۶۷ عیسویہ داخل ہی رجسٹر ہوئی ہی اس لئے کوئی صاحب اسکو بغیر اجازت مولف کے طبع نفرماوین -

۳۵۹۱۵۳ — س ۔ م

آخری درج شدہ تاریخ پر یہ کتاب مستعار
لی گئی تھی مقررہ مدت سے زیادہ رکھنے کی
صورت میں ایک آنہ یومیہ دیرانہ لیا جائے گا۔

۳۵۰۹۱۴

س م

محاورات فارسی مع ترجمہ [illegible]

[illegible] ۱۵

کتب خانہ
جامعہ عثمانیہ

۱۔ اراکین مجلس اعلیٰ، مجلس تعلیمی، مجلس انتظامی ایک وقت میں پانچ کتابیں اپنے پاس رکھ سکتے ہیں۔

۲۔ اساتذہ جامعہ عثمانیہ و کلیہ جات تین کتابیں ایک ماہ کے لیے اپنے پاس رکھ سکتے ہیں۔

۳۔ طلباء ایم۔ اے، ایل ایل بی و تحقیقاتی جماعتوں کے طلبہ تین کتابیں، اور دیگر جماعتوں کے طلبہ دو کتابیں ایک ماہ کے لیے اپنے پاس رکھ سکتے ہیں۔

۴۔ مدت مقررہ پر کتابیں واپس نہ ہونے پر جرمانہ ادا کرنا ہوگا۔

۵۔ بشرط موقع کتابیں دوبارہ جاری کی جا سکیں گی۔

۶۔ کتابوں کو کم یا خراب کیا جائے تو ان کا تاوان ادا کرنا لازم ہے۔

۷۔ کتابوں پر کسی قسم کا نشان لگانا منع ہے۔

۸۔ قلمی نسخے اور حوالے کی کتابیں جاری نہیں کی جائیں گی۔